

ธรรมชาติผ่านชีวิตห้วยน้ำคุดึง

ตำบลหนองตะโก อำเภอท่าศาลา
จังหวัดนครศรีธรรมราช

รรมนุษยฝายมีชีวิตห้วยน้ำคู้ง

ตำบศตอหะงัก อำเภอท่าศาลา จังหวัตนครศรีธรรมราช

ธรรมนูญฝ่ายมีชีวิตช่วยน้ำคั่ง
ตำบลอหะโง อำเภอกำแพง จังหวัดนครศรีธรรมราช

บรรณาธิการ

นิติธร ธนัญญา

พฤษภา สิ้นลือนาม

ออกแบบปก

นันณณัฐ ฤกษ์ปัญญา

ออกแบบจัดหน้า

สกลชนก เฟื่องพงษ์

จัดพิมพ์และเผยแพร่โดย

ศูนย์สารสนเทศและข้อมูลข่าวสาร

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.)

ชั้น 3 อาคารสุขภาพแห่งชาติ

เลขที่ 88/39 ดิวนนท์ 14 ถนนดิวนนท์ หมู่ที่ 4

ตำบลตลาดขวัญ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

โทรศัพท์ 0 2832 9000

โทรสาร 0 2832 9001-2

<https://infocenter.nationalhealth.or.th>

www.nationalhealth.or.th

พิมพ์ครั้งที่

กุมภาพันธ์ 2562

พิมพ์ที่

บริษัท สามดีพรินต์อิงค์วิป จำกัด

ธรรมนูญฝ่ายมีชีวิตช่วยน้ำคิ่ง ตำบลอนตะโก อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

สารบัญ

	หน้า
คำนิยาม	4
คำนำ	6
คำปรารภ	8
ประวัติช่วยน้ำคิ่ง	9
ที่มาของธรรมนูญฝ่ายมีชีวิตช่วยน้ำคิ่ง	10
นิยามศัพท์ในธรรมนูญฝ่ายมีชีวิตช่วยน้ำคิ่ง	12
ธรรมนูญฝ่ายมีชีวิตช่วยน้ำคิ่ง ตำบลอนตะโก อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช	14
หมวดที่ 1 เจตนารมณ์ของธรรมนูญฝ่ายมีชีวิตช่วยน้ำคิ่ง	14
หมวดที่ 2 ภาพพึงประสงค์ของคนช่วยน้ำคิ่ง ปี "สังคมสุขภาวะ"	15
หมวดที่ 3 กลไกการร่วมที่จะทำให้ภาพพึงประสงค์ของคนช่วยน้ำคิ่งสำเร็จ	16
หมวดที่ 4 มาตรการข้อห้าม และบทลงโทษ	19
หมวดที่ 5 มาตรการที่ทำให้ธรรมนูญได้รับการยอมรับ	21
หมวดที่ 6 บทเฉพาะกาล	22
ประมวลภาพกิจกรรม ธรรมนูญฝ่ายมีชีวิตช่วยน้ำคิ่ง ตำบลอนตะโก อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช	24
ธรรมนูญสุขภาพพื้นที่	30

รสนพญฝายมีชีวิตห้วยน้ำคูล้ง
ตำบลดอนตะโก อำเภอดำคาศล จ้งหวัถนครศรึรรมราช

คำนิยาม

แหล่งน้ำเป็นฐานทรัพยากรสำคัญของชุมชนเป็นทีมาของความชุ่มชื้น และอุดมสมบุรณ์ของผืนแผ่นดินอย่างเช่นที่เห็นในกรณีห้วยน้ำคูล้ง กับชุมชนหมู่บ้านจันพอ ซึ่งมีประชากร 3,851 ชีวิต

น้ำคูล้งเป็นแหล่งน้ำซึ่งเกิดจากตาน้ำผุดหรือบ่อน้ำซับ อยู่ที่ตำบลโม่คูลาน เมื่อไหลมารวมกัน กลายเป็น “ห้วยน้ำคูล้ง” แหล่งน้ำแห่งชีวิตของชุมชนหมู่ที่ 3 บ้านจันพอ ตำบลดอนตะโก อำเภอดำคาศลา จ้งหวัถนครศรึรรมราช

ฝายมีชีวิตเป็นเทคโนโลยีชาวบ้านซึ่งเกิดจากความพยายามในการจัดการปัญหาความมั่นคง ย้งยืนของทรัพยากรแหล่งน้ำของตน เพื่อการดำรงชีวิต และทำการเกษตร จากการสังเกต ศักษาค้นคว้า และทดลอง จนเกิดการตกลักเป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญา สามารถแก้ไขปัญหาคได้จริง เกิดน้ำในดินที่เก็บกักไว้ตลอดช่วงฤดูแล้ง

ด้วยความเป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับดูแลรักษาแหล่งน้ำ
ลำธารที่มีขนาดเล็ก ๆ โดยเฉพาะช่วงต้นน้ำ และกลางน้ำ ซึ่งทำได้
โดยใช้วัสดุตามธรรมชาติ และชุมชนท้องถิ่นสามารถดำเนินการได้
ด้วยตนเอง จากจุดกำเนิดนวัตกรรมการชุมชนจากภาคใต้จึงเกิดการ
แพร่หลาย ขยายเครือข่ายฝ่ายมีชีวิตออกไปอย่างรวดเร็ว ทั่วทุกภาค
ของประเทศโดยเฉพาะทางภาคเหนือและภาคอีสาน

ธรรมนูญฝ่ายมีชีวิตห้วยน้ำคูล้ง เป็นอีกนวัตกรรมหนึ่งของ
ชุมชนท้องถิ่นที่ได้มีการประกาศเจตนารมณ์ และกติกาของชุมชน
โดยมีความมุ่งหมายที่ชัดเจนว่า เพื่อให้ชุมชนมีระบบนิเวศที่สมบูรณ์
และมีระบบสุขภาวะที่ดี อันเป็นธรรมนูญสุขภาพฉบับแรก ๆ ของ
ประเทศที่มีลักษณะเป็นธรรมนูญสุขภาพในเชิงภูมินิเวศ

ในนามสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ ผมขอ
แสดงความชื่นชมต่อคณะกรรมการพัฒนาธรรมนูญฝ่ายมีชีวิต
ห้วยน้ำคูล้ง และเครือข่ายฝ่ายมีชีวิตในเขตตำบลดอนตะโก ที่ได้
ดำเนินการพัฒนาฝ่ายมีชีวิตและสร้างสรรค์ธรรมนูญชุมชนเพื่อนำมา
ใช้ประกอบกันให้เกิดความมั่นคง ยั่งยืน และวัฒนาถาวรสืบไป

นพ.พลเดช ปิ่นประทีป

เลขาธิการคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ

วันเด็กแห่งชาติ 12 มกราคม 2562

ธรรมนูญฝ่ายมีชีวิตช่วยหน้าคู้ง
ตำบลอหะงัก อำเภอกำลาศา จังหวัถนครศรีธรรมราช

คำนำ

ธรรมนูญหรือข้อตกลงร่วมกันของชุมชนฉบับนี้เป็นผลจาก
การจัดการน้ำตามหลักการ “สามขนำพาฝ่ายมีชีวิต” ของสถาบัน
การเรียนรู้เพื่อจัดการตนเอง คือ ขาที่หนึ่ง: กระบวนการประชาเข้าใจ
ขาที่สอง: จิตอาสา ขาที่สาม: ธรรมนูญฝ่ายมีชีวิต

สถาบันการเรียนรู้เพื่อจัดการตนเอง เป็นองค์กรที่จัดอยู่ใน
ประเภทของผู้ประกอบการสังคมที่ไม่เน้นกำไรแบบองค์กรธุรกิจ
จัดตั้งขึ้นมาโดยมีเป้าหมายเพื่อยุบให้เร็วที่สุด เพราะเราเชื่อมั่นว่า
ถ้าชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนสามารถจัดการตนเองได้ เราก็ควรที่จะไป
สนับสนุนให้เขาคิดเอง ทำเอง ดังนั้นภารกิจของสถาบันการเรียนรู้
เพื่อจัดการตนเองก็คือ ไปช่วยให้เขาคิดเองได้ ทำเองได้ จัดการ
ตนเองได้ โดยใช้เครื่องมือของเราคือ กระบวนการประชาเข้าใจ

กล่าวได้ว่า เมื่อชุมชนสามารถจัดการน้ำซึ่งเป็นฐานสำคัญ
ในการผลิตเพื่อการดำรงชีวิตโดยชุมชนเอง และสามารถกำหนดกติกา
ในการดูแลรักษา อนุรักษ์ และฟื้นฟู แหล่งน้ำของเขาเองได้ ผลที่ได้
ก็คือ การเรียนรู้การเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยทางตรง
(ประชาธิปไตยที่กินได้หรือประชาธิปไตยแบบโคโรควญ) และยังเป็น
การแก้ปัญหาเศรษฐกิจของประเทศที่ฐานรากเพราะถ้าชุมชนสามารถ
เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตได้ เศรษฐกิจชุมชนก็จะเข้มแข็ง เมื่อ
เศรษฐกิจของชุมชนเข้มแข็ง เศรษฐกิจของประเทศก็จะเข้มแข็งในที่สุด
อีกทั้งยังส่งผลให้บรรยากาศของความร่วมมือ ความสมานฉันท์
ความสามัคคีที่เกิดขึ้นในชุมชนที่ระเบิดจากข้างใน เป็นต้น

ขอขอบพระคุณทุกท่าน ทุกองค์กร ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการ
จัดทำ และเผยแพร่ธรรมนูญฝ่ายมีชีวิตห้วยน้ำคูล้ง ตำบลดอนตะโก
อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

ดร.ดำรง โยธารักษ์
สถาบันการเรียนรู้เพื่อจัดการตนเอง
อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช
วันครู 16 มกราคม 2562

ธรรมนูญฝ่ายมีชีวิตช่วยน้ำคู้ง
ตำบลอนตะโก อำเภอท่าเสา จังหวัดนครศรีธรรมราช

คำปรารภ

ด้วยคณะกรรมการพัฒนาธรรมนูญฝ่ายมีชีวิตช่วยน้ำคู้ง ตำบลอนตะโก เครือข่ายฝ่ายมีชีวิต องค์กรในเขตตำบลอนตะโก ได้จัดทำประชาคมธรรมนูญฝ่ายมีชีวิตช่วยน้ำคู้ง ฉบับที่ 1 ขึ้น ซึ่งคนช่วยน้ำคู้ง ร่วมกันลงประชามติเห็นพ้องต้องกันเป็นฉันทมติ ให้ธรรมนูญฝ่ายมีชีวิตช่วยน้ำคู้งฉบับนี้ เป็นเครื่องมือในการ กำหนดทิศทางการพัฒนาฝ่ายมีชีวิตและการจัดการช่วยน้ำคู้ง ตำบลอนตะโกให้มีความยั่งยืน โดยมีการ บูรณาการแผนงาน โครงการร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป้าหมายการพัฒนาไปสู่ “ชุมชน สุขภาวะ” ตามภาพฝันของเครือข่ายฝ่ายมีชีวิตแห่งประเทศไทย

“ คลองสวย น้ำใส ไหลตลอดปี

สัตว์หลายหลามี ดินดี ป่าอุดม

เป็นเมืองขยาย ฝ่ายมีชีวิต

เสริมสร้างเศรษฐกิจ แก้วกฤตีสังคม

เพื่อชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน ”

ประวัติห้วยน้ำคู้

“น้ำคู้” คือ ชื่อเรียกของพื้นที่เป็นตาน้ำพุ่งขึ้นมาที่วังสีพรหม (น้ำซับ) เป็นลักษณะที่กำเนิดแหล่งน้ำบ่อน้ำซับ (หรือตาน้ำผุด) อยู่ที่ตำบลโมคลาน อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช และมาไหลรวมกันเป็น “ห้วยน้ำคู้” ครอบคลุมพื้นที่หมู่ 3 บ้านจันทอ ตำบลดอนตะโก อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

อาณาเขตติดต่อ ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลโมคลาน และตำบล ไพร่ทอง อำเภอท่าศาลา

ทิศใต้ ติดกับ ตำบลอินคีรี อำเภอพรหมคีรี

ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลอินคีรี อำเภอพรหมคีรี และ ตำบลโมคลาน อำเภอท่าศาลา

ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี

มีประชากรทั้งหมด 3,851 คน (พ.ศ. 2561) ส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำสวนยางพารา สวนผลไม้ และทำนา

สถานการณ์ปัญหาขาดแคลนน้ำที่ผ่านมานี้เนื่องจากการ ขุดเหมืองซึ่งอยู่ต่ำกว่าตาน้ำ ทำให้ตาน้ำหมดไป ชาวห้วยน้ำคู้ จึงต้องใช้น้ำจากทำนบกั้นบริเวณวัดหญ้าปล้อง และลูกขึ้นมาจัดการ แหล่งน้ำด้วยตนเองโดยใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “ฝายมีชีวิต” อันเป็น ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้สั่งสมเรียนรู้มา ให้ความสำคัญกับ “หลักการ สามขาน้ำพาฝายมีชีวิต” ซึ่งประกอบด้วย (1) เวทีประชาเข้าใจ (2) ต้องไม่เริ่มจากงบประมาณ (ค่าแรง) และ (3) มีธรรมนุญฝายมีชีวิต

กีฬาของธรรมยุตต์ฝ่ายมีชีวิตช่วยน้ำคูลัง

“ฝ่ายมีชีวิตช่วยน้ำคูลัง” เป็นผลจากการทำเวทีประชา
เข้าใจเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2560 ชาวบ้านเข้าใจ “หลักการสามขา
น้ำพาฝ่ายมีชีวิต” จึงได้ร่วมกันจัดกิจกรรมลงเสาเอกเมื่อวันที่
12 สิงหาคม 2560 และเริ่มสร้างฝายด้วยจิตอาสา ใช้เวลาประมาณ
2 เดือนฝายจึงแล้วเสร็จ

กระบวนการขับเคลื่อนเพื่อจัดทำธรรมนูญฝ่ายมีชีวิตช่วยน้ำ
คูลังดังกล่าว สอดรับกับรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560

หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย

มาตรา 43 บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ

(1) อนุรักษ์ พื้นฟู หรือส่งเสริมภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรม
ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามทั้งของท้องถิ่น และ
ของชาติ

(2) จัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ
สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล และยั่งยืน
ตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

หมวด 4 หน้าที่ของปวงชนชาวไทย

มาตรา 50 บุคคลมีหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(8) ร่วมมือและสนับสนุนการอนุรักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อม
ทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งมรดกทาง
วัฒนธรรม

นอกจากนี้แล้วยังสอดคล้องกับธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2559 (มาตรา 46 และ มาตรา 48 แห่งพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550) หมวดที่ 14 ว่าด้วยธรรมนูญสุขภาพพื้นที่ระบุ และรับรองให้ชุมชนสามารถจัดทำธรรมนูญสุขภาพพื้นที่ได้ตามความสมัครใจ และความพร้อมของชุมชนโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และรัฐให้การสนับสนุนหน่วยงาน องค์กรเครือข่ายต่างๆ สามารถใช้สาระในธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติเป็นกรอบทิศทางเพื่อทำแผนงานโครงการ กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่น

นิยามศัพท์ในธรรมนูญฝ่ายมีชีวิตช่วยน้ำคัง

ระบบนิเวศ (Ecosystem) หมายถึง “มิ่ง” กับ “กู่” (ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับสิ่งแวดล้อม ณ ห้วยน้ำคัง) สามารถอยู่ร่วมกันได้

ความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity) หมายถึง การดำรงอยู่ของสรรพสิ่งที่มีประโยชน์ต่อกันทั้งพืช และสัตว์

ฝ่ายมีชีวิต (Living weir) หมายถึง กระบวนการที่ชุมชนลุกขึ้นมาเรียนรู้ข้อมูลน้ำของชุมชนโดยชุมชน จนชุมชนสามารถจัดการน้ำได้เอง และสามารถกำหนดทิศทางของชุมชนเองได้โดยมีแผนการจัดการอย่างเป็นระบบ

ต้นไทร หมายถึง สัญลักษณ์ของต้นไม้ที่สร้างน้ำ พืชรากยาว และเป็นต้นไม้เบิกน้ำป่าดิบชื้น

ลูกยา หมายถึง เครื่องมือวางยาเบือปลาตามภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยไม่ได้ผสมยาพิษเนื่องจากจะทำให้ปลาสูญพันธุ์

ฟื้นฟู (Restore) หมายถึง ทำให้ดี หรือการทำให้สภาพเดิมที่เสียไปเจริญขึ้นมาใหม่อีกครั้ง

อนุรักษ์ (Conserve) หมายถึง การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้เท่าทัน หรือการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด และสามารถส่งต่อถึงคนรุ่นต่อไป

ศักยภาพ (Potential) หมายถึง ภาวะแฝง อำนาจ หรือ
คุณสมบัติที่แฝงอยู่ในสิ่งต่าง ๆ อาจทำให้พัฒนาหรือทำให้ปรากฏ
เป็นสิ่งที่ประจักษ์ได้

ฉันทมติ (Consensus) หมายถึง ความเห็นพ้องต้องกัน
เป็นประจักษ์ ในภารกิจที่จะต้องทำร่วมกัน และรับผิดชอบร่วมกัน

ธรรมนูญฝ่ายมีชีวิตช่วยน้ำคู้ง
ตำบลหนองก อำเภอนาคู จังหวัดนครราชสีมา

หมวดที่ 1
เจตนารมณ์ของธรรมนูญฝ่ายมีชีวิตช่วยน้ำคู้ง

เจตนารมณ์ของธรรมนูญฝ่ายมีชีวิตช่วยน้ำคู้ง อยู่ภายใต้แนวคิด “ให้คนช่วยน้ำคู้ง มีระบบนิเวศที่ดี ซึ่งจะส่งผลต่อการมีสุขภาวะที่ดี และการเติบโตของทั้งมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ในชุมชน” โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ข้อ 1 ธรรมนูญฝ่ายมีชีวิตช่วยน้ำคู้งเป็นเครื่องมือการเรียนรู้ความหลากหลายทางชีวภาพ และระบบนิเวศบ้านช่วยน้ำคู้ง

ข้อ 2 ธรรมนูญฝ่ายมีชีวิตช่วยน้ำคู้งเป็นเครื่องมือในการคืนความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า สัตว์น้ำ สู่บ้านช่วยน้ำคู้ง

ข้อ 3 ธรรมนูญฝ่ายมีชีวิตช่วยน้ำคู้งสามารถเพิ่มศักยภาพของชาวบ้านช่วยน้ำคู้ง โดยการเรียนรู้ร่วมกัน ร่วมกำหนดทิศทางของตนเองผ่านกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะโดยชาวบ้าน

หมวดที่ 2

ภาพพึงประสงค์ของคนห้วยน้ำคู้ง์ สู่ "สังคมสุขภาวะ"

ภาพพึงประสงค์ของคนห้วยน้ำคู้ง์ สู่ "สังคมสุขภาวะ" ที่ครอบคลุมสุขภาพองค์รวม 4 ด้าน คือ กาย จิต ปัญญา และสังคม สิ่งแวดล้อม ที่สอดคล้องกับบริบท วัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน

ข้อ 4 คนห้วยน้ำคู้ง์ทุกคนสามารถใช้น้ำจากฝายมีชีวิต ห้วยน้ำคู้ง์ ตำบลดอนตะโก เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิต

ข้อ 5 คนห้วยน้ำคู้ง์มีผลผลิตทางการเกษตร เช่น ผัก ผลไม้ ตามฤดูกาล เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ข้อ 6 คนห้วยน้ำคู้ง์มีน้ำในดิน (Soil Water) ตลอดไป

ข้อ 7 คนห้วยน้ำคู้ง์ร่วมกันรักษาสัตว์น้ำในแหล่งน้ำ และ
ลำธารสาธารณะ

ข้อ 8 ห้วยน้ำคู้ง์เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อย่างยั่งยืน

ข้อ 9 ห้วยน้ำคู้ง์มีต้นไทรที่ใหญ่ที่สุดในโลก

ข้อ 10 ห้วยน้ำคู้ง์เป็นอุโมงค์ต้นไม้

หมวดที่ 3

กติการ่วมที่จะทำให้ภาพพึงประสงค์ของคนช่วยน้ำคั่งสำเร็จ

กติการ่วมที่จะทำให้ภาพพึงประสงค์ของคนช่วยน้ำคั่งสำเร็จ แบ่งเป็น 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการฟื้นฟู และด้านการอนุรักษ์ ได้แก่

ด้านการฟื้นฟู

ข้อ 11 การส่งเสริมสนับสนุนให้คนช่วยน้ำคั่งฟื้นฟูต้นไม้สองฝั่ง เช่น ไม้ เตื่อ สาคุ ไทร ตะแบก อินทนิล อ้อ ไม้ซุง กิมซุง คงอยู่

ข้อ 12 การส่งเสริมสนับสนุนให้คนช่วยน้ำคั่งฟื้นฟูแหล่งน้ำเพื่อให้สัตว์น้ำอาศัยอยู่ได้

ข้อ 13 กำหนดพื้นที่ฟื้นฟู อนุรักษ์ รักษาที่ดินเพื่อความมั่นคงด้านอาหาร และเพื่อรักษาทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

ข้อ 14 มีจิตอาสาซ่อมฝายปีละครั้งหลังน้ำหลาก

ด้านการอนุรักษ์

ข้อ 15 การส่งเสริมสนับสนุนให้คนช่วยน้ำคั่ง ปลูกไม้ท้องถิ่น เช่น ไม้ เตื่อ สาคุ ไทร ตะแบก อินทนิล อ้อ ไม้ซุง กิมซุง

ข้อ 16 การส่งเสริมสนับสนุนให้คนช่วยน้ำคั่ง ตั้งเวรรักษาป่าข้างคลอง และเก็บขยะในลำคลอง

ข้อ 17 การส่งเสริมสนับสนุน รณรงค์ให้ประชาชนไม่ใช้สารเคมี และทิ้งสิ่งปฏิกูลสู่ลำคลอง

ข้อ 18 การส่งเสริมสนับสนุนให้โครงการที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของกลุ่มน้ำให้ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด

ข้อ 19 การส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนไว้ชีวิตที่ย่อยสลายได้เมื่อมีการจัดกิจกรรมในพื้นที่

ข้อ 20 การส่งเสริมสนับสนุนการใช้มาตรการทางสังคม เช่น ถ้าใครไม่ทำตามกติกาก็ชักชวนไม่ไปร่วมงาน ห้ามเข้ากลุ่ม ห้ามกู้เงินกองทุนในชุมชน เป็นต้น

ข้อ 21 การส่งเสริมสนับสนุนให้มีการใช้มาตรการทางกฎหมายของรัฐอย่างจริงจังต่อการอนุรักษ์ระบบนิเวศ ณ ห้วยน้ำคูล้ง

ข้อ 22 การส่งเสริมสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ที่อยู่ริมน้ำมีข้อบัญญัติท้องถิ่นเกี่ยวกับคลอง

ข้อ 23 การส่งเสริมสนับสนุนให้มีการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อการขับเคลื่อนการทำธรรมนูญฝายมีชีวิตห้วยน้ำคูล้งโดยมีตัวแทนชุมชนทุกไตรมาส

ข้อ 24 การส่งเสริมสนับสนุนให้มีการประเมินผลทุกโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับธรรมนูญฝายมีชีวิตห้วยน้ำคูล้ง

ข้อ 25 การส่งเสริมสนับสนุน วัฒนธรรมสร้างความเข้าใจเรื่องระบบนิเวศ และความหลากหลายทางชีวภาพให้แก่คนห้วยน้ำคูล้ง

ข้อ 26 มีการขึ้นป้ายประกาศ มาตรการ กติการ่วมทุกเรื่องในนามภาคประชาสังคม

ข้อ 27 การส่งเสริมสนับสนุนการจัดเวทีแลกเปลี่ยนข้อมูล
เพื่อทำความเข้าใจเรื่องระบบนิเวศคลอง และสร้างจิตสำนึกรักษ์คลอง
แก่คนหัวน้ำคูล้ง

ข้อ 28 การส่งเสริมสนับสนุนให้มีหลักสูตรท้องถิ่น โดยจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับดิน น้ำ ป่า ในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม และมีแบบอย่างที่ดี

ข้อ 29 การส่งเสริมสนับสนุนให้มีการสำรวจคลองโดยทุกภาค
อย่างมีส่วนร่วม

ข้อ 30 การส่งเสริมสนับสนุนให้มีกิจกรรมล่องเรือ กิจกรรม
อนุรักษ์พืช และสัตว์

ข้อ 31 การส่งเสริมสนับสนุนให้มีกิจกรรมตอบแทนคุณ
พระแม่คงคา

ข้อ 32 การส่งเสริมสนับสนุนให้มี “กองทุนแทนคุณระบบนิเวศ”

หมวดที่ 4

มาตรการข้อห้าม และบทลงโทษ

มาตรการข้อห้าม

ข้อ 33 ห้ามไม่ให้บุคคลใดๆ ชุตลอกคุคลอง แหล่งน้ำธรรมชาติ ที่มีอยู่ในชุมชนก่อนได้รับอนุญาตจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ข้อ 34 ห้ามจับสัตว์ในเขตอนุรักษ์ช่วงน้ำป่าแรก (น้ำท่วม ครั้งแรก หรือน้ำที่มาครั้งแรก) และห้ามหาปลาช่วงปลาพวมไข่ (ปลาที่พร้อมวางไข่)

ข้อ 35 ห้ามจับปลาในช่วงน้ำแรกที่ปลาวางไข่บนตลิ่ง ในป่ายาง และป่าสาธุ

ข้อ 36 ห้ามวางยาสัตว์น้ำ ห้ามใช้สารพิษในลูกยา

ข้อ 37 ห้ามใช้อวนตาถี่จับปลา และสัตว์น้ำอื่นๆ ในแหล่งน้ำ สาธารณะ

ข้อ 38 ห้ามซื้อตสัตว์น้ำในแหล่งน้ำสาธารณะ

ข้อ 39 ห้ามกระทำการใดๆ อันเป็นเหตุให้ฝ่ายชำรุด

ข้อ 40 ห้ามทิ้งขยะลงในแหล่งน้ำสาธารณะ

ข้อ 41 ห้ามไม่ให้บุคคลใดๆ ตัดไม้ท้องถิ่น เช่น ไม้ เตื่อ สาธุ ไทร ตะแบก อินทนิล อ้อ ไม้ชิงกิมชุง โดยไม่มีเหตุอันควร หรือได้รับ อนุญาตจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

บทลงโทษ

ข้อ 42 บทลงโทษสำหรับการใช้ลูกยา

ข้อ 42 (1) จับ หรือปรับ หรือบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่ชุมชน ตามเหตุอันสมควร

ข้อ 42 (2) ทั้งจับ ทั้งปรับ ยึดเครื่องมือที่ใช้ก่อเหตุ และมีบทลงโทษทางสังคมโดยคนในชุมชน

ข้อ 42 (3) แจ้งเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อดำเนินคดีตามกฎหมาย

ข้อ 43 บทลงโทษสำหรับการตัดไม้

ข้อ 43 (1) ผู้มีอำนาจว่ากล่าวตักเตือนด้วยวาจา

ข้อ 43 (2) ให้ผู้ฝ่าฝืนปลูกต้นไม้ทดแทนที่ตัดไป ในอัตราส่วน 1: 10 เช่น ตัดต้นไม้ 1 ต้น ให้ปลูกทดแทน 10 ต้น

ข้อ 43 (3) สำหรับต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่ให้ปรับตามความยาวของไม้

ข้อ 43 (4) ปรับตามมูลค่าไม้คูณ 5 เท่า

หมวดที่ 5

มาตรการที่ทำให้ธรรมชาติได้รับการยอมรับ

ข้อ 44 ชุมชนต้องเป็นผู้กำหนดธรรมเนียมตนเองและร่วมกันกับเจ้าหน้าที่ในการตรวจสอบเพื่อบังคับใช้

ข้อ 45 ต้องทำประชาคมทั้งตำบล และทั้งลุ่มน้ำเพื่อให้มีการยอมรับ และต้องใช้หลักการทำให้ดู อยู่ให้เห็นอีกทั้งต้องประชุมพบปะกันบ่อยครั้ง เพื่อนำไปสู่การเชื่อมต่อกับธรรมชาติฝ่ายมีชีวิตอื่นๆ ตลอดจนสายน้ำ

ข้อ 46 มีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง เช่น เว็บไซต์ ทำกราฟฟิคภาพแผ่นในอนาคต เป็นต้น และต้องทำเป็นเอกสารแจ้งทุกครัวเรือนให้ทราบ

ข้อ 47 ท้องถิ่นสามารถตั้งยกระดับธรรมเนียมลุ่มน้ำให้เป็นข้อบัญญัติท้องถิ่น

ข้อ 48 องค์กรต่างๆ ในชุมชน ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ รวมถึงชาวบ้านทุกคนสามารถตักเตือนผู้ละเมิดธรรมเนียมได้

ข้อ 49 ทุกกิจกรรมต้องมีการประเมินผล

หมวดที่ 6

บทเฉพาะกาล

ธรรมนูญฝ่ายมีชีวิตห้วยน้ำคู้ลง ตำบลดอนตะโก อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ฉบับนี้จำเป็นต้องมีการพัฒนาปรับปรุงแก้ไข และเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงที่เป็นพลวัต ปัจจัยต่อข้อบัญญัติของธรรมนูญฯ จึงเห็นควรให้มีการปรับปรุงแก้ไข ดังนี้

ข้อ 50 การยื่นขอแก้ไข ปรับปรุงธรรมนูญฝ่ายมีชีวิตห้วยน้ำคู้ลง ตำบลดอนตะโกฉบับนี้ ต้องประกอบด้วยคณะกรรมการจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 ของคณะกรรมการสภาองค์การบริหารส่วนตำบลดอนตะโก ผู้นำหมู่บ้าน (กำนัน, ผู้ใหญ่บ้าน) คณะกรรมการอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน เมื่อคณะกรรมการรับไว้พิจารณาแก้ไข ต้องมีองค์ประชุมพิจารณาไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของคณะกรรมการ

ข้อ 51 การขอแก้ไขเพิ่มเติมธรรมนูญฝ่ายมีชีวิตห้วยน้ำคู้ลง ตำบลดอนตะโก ฉบับนี้ให้ดำเนินการเสมือนการจัดทำหรือผ่านประชาคมหมู่บ้านห้วยน้ำคู้ลง ตำบลดอนตะโก และในการยื่นเสนอต้องดำเนินการโดยยึดหลักเหตุผลความจำเป็น และประโยชน์ที่จะบังเกิดกับคนห้วยน้ำคู้ลง ตำบลดอนตะโกตามเหมาะสม

ข้อ 52 ให้คณะทำงานธรรมนูญฝ่ายมีชีวิตห้วยน้ำคู้ลง ตำบลดอนตะโก มีหน้าที่เป็นกองเลขานุการ การประสานงาน และการขับเคลื่อนธรรมนูญฝ่ายมีชีวิตห้วยน้ำคู้ลง ตำบลดอนตะโก

จึงขอประกาศใช้ธรรมนูญฝ่ายมีชีวิตห้วยน้ำคูล้ง ตำบล
ดอนตะโก ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2561 ณ วันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2561
เป็นต้นไป

นายโชคดี สุทธิพันธ์
ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3 บ้านจันทอ ตำบลดอนตะโก
อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

ร.ต. สุภาพร ปราบราย
ประธานคณะกรรมการพัฒนาและขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ
แบบมีส่วนร่วมจังหวัดนครศรีธรรมราช

นายอานนท์ มีศรี
สมาคมสื่อชุมชนภาคใต้ นครศรีธรรมราช
ชาวบ้านห้วยน้ำคูล้ง ตำบลดอนตะโก ผู้ดูแลฝ่ายมีชีวิต

ประมวลภาพกิจกรรม ธรรมนูญฝ่ายมีชัยวิถีช่วยน้ำคู้
ตำบลดอนตะโก อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

ภาพแสดงสภาพแวดล้อมของพื้นที่ก่อนสร้างฝายมีชีวิต

ภาพแสดงความร่วมมือ ร่วมมือ ร่วมพลัง
ของชุมชนช่วยกันสร้าง ตึบศตอหนอง สร้งฝายมีชีวิต

ภาพแสดงสภาพแวดล้อมของพื้นที่หลังสร้างฝายมีชีวิต

ธรรมนูญสุขภาพพื้นที่

ธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2559
ภายใต้ พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 หมวดธรรมนูญสุขภาพ
พื้นที่กำหนดหลักการสำคัญ และภาพพึงประสงค์ไว้ดังนี้

หลักการสำคัญ

1. ธรรมนูญสุขภาพพื้นที่ เป็นข้อตกลงร่วมในการกำหนดทิศทาง หรือแนวปฏิบัติอันจะนำไปสู่ สุขภาวะของชุมชน โดยชุมชนสามารถจัดทำธรรมนูญสุขภาพพื้นที่ตามความสมัครใจ และตามความพร้อมของชุมชน ทั้งนี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและรัฐควรให้การสนับสนุนและเข้ามามีส่วนร่วม
2. การจัดทำธรรมนูญสุขภาพพื้นที่จะต้องให้ความสำคัญกับสิทธิ ชุมชน วิถีชุมชน วัฒนธรรมชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทนทางสังคมของชุมชน ข้อมูลสุขภาพชุมชน และหลักการการจัดการระบบสุขภาพชุมชนอย่างยั่งยืนตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
3. การจัดทำขับเคลื่อน ทบทวน และประเมินผลธรรมนูญสุขภาพพื้นที่ต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน

ภาพพึงประสงค์

1. ชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคีที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเข้าใจ และสามารถนำสาระในธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติไปปรับใช้ในการจัดทำธรรมนูญสุขภาพพื้นที่ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และระบบสุขภาพชุมชน

2. ชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคีที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนร่วมกันใช้ธรรมนูญสุขภาพพื้นที่เป็นแนวทางในการพัฒนาและขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพแบบมีส่วนร่วม ผ่านกลไกและเครื่องมือที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบสุขภาพ โดยมีระบบติดตาม ทบทวน และประเมินผลธรรมนูญสุขภาพพื้นที่เป็นระยะอย่างสม่ำเสมอ

3. เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายธรรมนูญสุขภาพพื้นที่เป็นเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามพื้นที่ เพื่อนำองค์ความรู้ไปต่อยอดและขยายผลการจัดการระบบสุขภาพชุมชนให้ครอบคลุมไปยังพื้นที่อื่นๆ

“สองสว่น น้ำใส ไหลตลอดไป
สัตว์หลายหลากมี ดินดี ป่าอุดม
เป็นเมืองขยาย ฝายมีชีวิต
เสริมสร้างเศรษฐกิจ แก่ทุกทุกสังคม
เพื่อชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน”

